

*Egdūnas Račius**

Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija

Lietuva NATO misijoje Afganistane: tarp idealizmo ir pragmatizmo

Šiame straipsnyje visų pirma siekiama parodyti, kaip Lietuvos dalyvavimo NATO misijoje Afganistane atveju idealistinėmis retorinėmis figūromis persmelktas diskursas, kaip tam tikro Lietuvos (kaip tarptautinių santykių veikėjo) įvaizdžio kūrimo įrankis, Lietuvos valdžios pasitelkiamas siekiant pragmatinių Lietuvos užsienio politikos tikslų, orientuotų į visai kitą geografinę ir mentalinę erdvę (Lietuvoje dažnai įvardijamą kaip „transatlantinė erdvė“) nei regionas, kuriame fiziškai veikiama – Centrinė Azija – ir kuriame Lietuva neturi jokių interesų. Kartu, pasitelkiant Stefano Guzzini suformuluotus „socialinės realybės konstravimo“ ir „žinojimo socialinio konstravimo“ konceptus, analizuojamas diskurso transliuojamo vaizdinio ir realybės santykis. Straipsnyje taip pat keliamas klausimas ar, atsižvelgiant į ekonominės padėties visame pasaulyje, taip pat ir Lietuvoje, bei saugumo padėties Afganistane prastėjimą, pasirinkta užsienio politikos tikslų įgyvendinimo taktika pasiteisins ilgalaikėje perspektyvoje ir kokie galėtų būti jos tolesnės plėtotės scenarijai. Siekiant atsakyti į pastarąjį klausimą paskutinėje straipsnio dalyje analizuojama LRV naujai priimta „Lietuvos Respublikos dalyvavimo tarptautinės bendruomenės veikloje Afganistano Islamo Respublikoje 2009–2013 metų strategija“.

Įvadas

Per ketverius metus nuo Lietuvos kariškių vadovaujamos stovyklos „Camp Whiskey“ įkūrimo 2005 metų vasarą šalia Afganistano Goro provincijos administracinio centro Čagčarano Lietuvos valdžios pastangomis šalyje ir už jos ribų aktyviai kurtas dvejopas Lietuvos įvaizdis: viena vertus, kaip aktyvios ir patikimos sąjungininkės ir partnerės, kita vertus, kaip gabios ir sėkmingos šalies donorės. Šio įvaizdžio auditorija taip pat dvejopa: tarptautiniu lygmeniu – vadinamieji „sąjungininkai ir partneriai“ (visų pirma JAV administracija, bet taip pat NATO vadovybė ir Aljanso narių vyriausybės), o nacionaliniu lygmeniu – Lietuvos piliečiai (visuomenė). Trečioji, tiesiogiai su Lietuvos išipareigojimais Afganistane susijusi grupė – afganistaniečiai, tiksliau, Goro provincijos gyventojai. Pastarieji įvardytini kaip tikslinė grupė.

Lietuvos dalyvavimas NATO misijoje Afganistane aukščiausių valstybės

* *Dr. Egdūnas Račius* – Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademijos Politikos mokslų katedros docentas.
Adresas: Šilo g. 5a, 10322 Vilnius, tel. (8 5) 2103569, el. paštas – egdunas.racius@cr.vu.lt

pareigūnų nuolat pristatomas kaip vienas šalies užsienio politikos prioritetų.¹ Žiūrint per idealistinę prizmę, Lietuvos dalyvavimą šioje tarptautinėje operacijoje galima matyti kaip trinarę struktūrą, kur subjektas (Lietuvos valdžia) savo sprendimais daro tiesioginį poveikį – visapusiškai prisideda prie provincijos atkūrimo – tikslinei grupei (Goro gyventojams) ir to poveikio rezultatus (pasiekimus) paskelbia auditorijai (šalies visuomenei ir „sajungininkams ir partneriams“). Būtent tokį vaizdą viešumoje nuolat pateikia Lietuvos politikai ir suinteresuotos valstybinės institucijos.

Tačiau gilinantis į realius ligšiolinius Lietuvos veiksmus NATO misijoje Afganistane ryškėja kiek kitoks šios struktūros dalyvių išsidėstymas, kai auditorija (ypač „sajungininkai ir partneriai“) praktiškai paverčiama tiksline grupe, o pirminė tikslinė grupė (afganistaniečiai Goro gyventojų asmenyje) tampa viso labo priemone įgyvendinant pragmatinius subjekto siekius, tiesiogiai nesusijusius su pirmine tiksline grupe. Kitaip tariant, Lietuvos valdžios rankose afganistaniečiai (visų pirma Goro gyventojai) yra tapę Lietuvos kaip aktyvios tarptautinių santykių dalyvės įvaizdžio kūrimo įrankiu, o visa misija – viešųjų ryšių kampanija tiek šalies viduje, tiek už jos ribų.

Šiame straipsnyje visų pirma siekiama parodyti, kaip Lietuvos dalyvavimo NATO misijoje Afganistane atveju idealistinėmis retorinėmis figūromis permelktas diskursas, kaip tam tikro Lietuvos (kaip tarptautinių santykių veikėjos) įvaizdžio kūrimo įrankis, Lietuvos valdžios pasitelkiamas siekiant pragmatinių Lietuvos užsienio politikos tikslų, orientuotų į visai kitą geografinę ir mentalinę erdvę (Lietuvoje dažnai įvardijamą kaip „transatlantinė erdvė“) nei regionas, kuriame fiziškai veikiama – Centrinė Azija – ir kuriame Lietuva neturi jokių interesų. Kartu, pasitelkiant Stefano Guzzini'o² suformuluotus „socialinės realybės konstravimo“ (construction of social reality) ir „žinojimo socialinio konstravimo“ (social construction of knowledge) konceptus, analizuojamas diskurso transliuojamo vaizdinio ir realybės santykis. Straipsnyje taip pat keliamas klausimas ar, atsižvelgiant į ekonominės padėties visame pasaulyje, taip pat ir Lietuvoje, bei saugumo padėties Afganistane prastėjimą, pasirinkta užsienio politikos tikslų įgyvendinimo taktika pasiteisins ilgalaikeje perspektyvoje ir kokie galėtų būti jos tolesnės plėtotės scenarijai. Siekiant atsakyti į pastarąjį klausimą paskutinėje straipsnio dalyje analizuojama LRV naujai priimta „Lietuvos Respublikos dalyvavimo tarptautinės bendruomenės veikloje Afganistano Islamo Respublikoje 2009–2013 metų strategija“.

¹ Tiek tuometinis Lietuvos krašto apsaugos ministras Juozas Olekas, tiek buvęs kariuomenės vadas generolas majoras Valdas Tutkus BNS sakė, kad Lietuva dalyvavimą NATO misijoje Afganistane laiko prioritetine užduotimi, tačiau pabrėžė, kad priimta Goro provincijos atkūrimo grupės (PAG) misija priartino Lietuvą prie išgalių ribos. „Lietuvos išitraukimas į veiklą Afganistane – tai vienas pagrindinių mūsų valstybės tarptautinių išpareigojimų“, *Alfa.lt*, 2009-04-04.

² Guzzini S., „A Reconstruction of Constructivism in International Relations“, *European Journal of International Relations*, 2000, vol. 6, no. 2, p. 147-182.

1. Misijos prigimtis – įsipareigojimų NATO vykdymas

Lietuvos kariškiai Afganistano okupacijoje dalyvauja jau nuo 2002 metų pabaigos, kai prie okupacinių pajėgų vykdomos „Operation Enduring Freedom“ prisijungė Lietuvos kariuomenės Specialiųjų operacijų pajėgų (SOP) eskadronas, kurį rotacijos principu iki 2004 metų keitė dar trys eskadronai. 2007 metų vasarą SOP eskadronas prisijungė prie karinių Tarptautinių saugumo paramos pajėgų (ISAF) operacijų Kandaharo ir Zabulo provincijose. Tačiau SOP eskadronų veikla dėl SOP struktūros, personalo ir veiklos išlaptinimo negavo didelio viešumo ir netapo aktyviu diskusijų objektu ar šalies įvaizdžio kūrimo įrankiu. Tiesa, išimtimi galima būtų vadinti amerikiečių karo žurnalisto Michael'o Yon'o rašinį³ apie Lietuvos SOP veiklą Zabulo provincijoje, kurį Karo ministerija panaudojo tiek savo prestižui, tiek pozityviam Lietuvos dalyvavimo Afganistano okupacijoje įvaizdžiui sustiprinti suteikdama Yon'ui 2008 metų „Metų plunksnos“ apdovanojimą už tai, kad jis „originaliai aprašė Lietuvos specialiųjų operacijų pajėgų karius tarptautinėje operacijoje Afganistane.“⁴ Priešingai nei SOP, Lietuvos vadovaujama Provincijos atkūrimo grupė (PAG) dėl savo prigimties – ji tokia pirmoji Lietuvos savarankiška tarptautinė misija – nuo pat Lietuvos Vyriausybės apsisprendimo 2005 metais tokią kurti yra nuolat žiniasklaidos akiratyje.

Istoriškai dabar (2009 liepos mėn.) jau 26 egzistuojančios provincijos atkūrimo grupės tarpusavyje skirstytinos į tas, kurios buvo JAV įsteigtos vykdant „Operation Enduring Freedom“, ir į tas, kurias po ISAF skėčiu po 2003 metų įsteigė atskiros valstybės (NATO narės ir partnerės). Esminis skirtumas susijęs su tuo, jog dauguma amerikietiškujų provincijos atkūrimo grupių nuo pat įkūrimo veikė aktyvių karo veiksmų zonoje – pietinėse, pietrytinėse ir rytinėse provincijose (vadinamojoje puštūnų juostoje), o ISAF provincijos atkūrimo grupės buvo įkurtos santykinai stabiliose provincijose. Nepuštūniškose provincijose (veikiančios vakarinėje ir šiaurinėje šalies dalyse) įsteigtos provincijos atkūrimo grupės, tarp jų ir lietuviškoji, iki šiol turėjo nelyginamai palankesnes sąlygas vykdyti joms keliamus uždavinius (pagrindinėmis provincijos atkūrimo grupių užduotimis įvardijami Afganistano centrinės valdžios įtakos provincijoje stiprinimas ir tinkamų sąlygų provincijai ir valstybei atkurti sudarymas). Bet, kaip pastebi analitikai⁵, net ir santykinai saugesnėse provincijose veikiančių ISAF provincijos atkūrimo grupių veikla išplėtota labai nevienodai, nes, be saugumo padėties, jų veiklos efektyvumui įtakos turi tiek buvusi/esama infrastruktūra, tiek topografiniai bei demografiniai provincijos ypatumai, tiek PAG valstybės vėliavnešės išgalės – finansiniai bei žmogiškieji ištekliai, kuriuos ta valstybė gali sutelkti provincijos atkūrimui.

³ Yon M. „On the Front Lines in Afghanistan, Part Two“, <http://pajamasmedia.com/blog/on-the-front-lines-in-afghanistan-part-two/2/>

⁴ Krašto apsaugos ministerija, „JAV karo žurnalistui įteiktas „Metų plunksnos“ apdovanojimas“, 2009-01-22, <http://senas.kam.lt/index.php/lt/181513/>

⁵ Eronen O., „PRT Models in Afghanistan Approaches to Civil-Military Integration“, *CMC Finland Civilian Crisis Management Studies*, Volume 1: Number 5/2008.

Svarbiausiu Lietuvos misijos (t.y. PAG steigimo ir vadovavimo jai) uždaviniu jos krikštataėviai, tuo metu valdę socialdemokratai (tuometinis krašto apsaugos ministras G. Kirkilas ir jį netrukus pakeitęs J. Olekas), įvardijo taip: „stabilizuoti padėtį tiek Afganistane, tiek konkrečiai Goro provincijoje“.⁶ Kadangi saugumo padėtis visame Afganistane, o ypač Goro provincijoje, 2005 metų pradžioje buvo bent jau patenkinama, Lietuvos atstovams provincijoje nebuvo prognozuojama įtempta ar pavojinga tarnyba. Kaip tuomet pranešė žiniasklaida, anot Oleko, „Goro provincija, kurios atkūrimo darbams vadovaus lietuviai, jo tikinimu, turi privalumų. J. Oleko tvirtinimu, ji yra viduryje Afganistano, todėl nėra pasienio problemų, „kur paprastai eina narkotikų ir ginklų keliai“. Privalumu parlamentaras įvardijo ir tai, kad ši provincija tam tikrą laiką buvo globota JAV misijos ir „po dabartinio etapo bus apsupta kitų provincijų, kuriose bus kuriamos provincijų atstatymo grupės“. Tokia tam tikra aplinkos apsauga, pasak jo, gali garantuoti didesnę saugumą.“⁷

Tokiomis ir panašiomis šnekomis visuomenėje buvo kuriamas pakankamai saugios ir stabilios provincijos, kurioje LR piliečiams neturėtų iškilti grėsmių sveikatai ar gyvybei, vaizdas, visiškai nutylint su saugumo padėties dinamika susijusius įvykius nesenoje praeityje. Taip, pavyzdžiui, Lietuvos politikų ir buvo nutylėtas, o žiniasklaidos vos keliais sakiniais paminėtas faktas, kad 2004 vasarą vietinis lauko vadas Abdusalam'as Khan'as, kaip manoma, siekdamas savo kontrolėn sutelkti kaip galima daugiau narkotikų gamybos ir prekybos, su savo ginkluotu būriu per ginkluotą susirėmimą išvaręs centrinės vyriausybės paskirtąjį gubernatorių Ibrahim'ą Malikzadą, užėmė provincijos administracinį centrą Čagčaraną. Padėtis buvo normalizuota tik po kelių savaitių, kai šalies prezidentas į provinciją laikinai nusiuntė nacionalinės kariuomenės dalinius, kurių šiaip provincijoje nėra dislokuota iki šiol. Maždaug tuo pačiu metu Gore vyko ginkluoti susirėmimai tarp kaimyninės Herato provincijos valdytojui Ismayl'ui Khan'ui lojalių ir jam priešišku grupuočių, apie kuriuos Lietuvos žiniasklaidos taip pat nebuvo pranešta.

Paskelbę viešai apie Lietuvos apsisprendimą ištraukti į ISAF veiklos zonos plėtrą PAG pavidalu Lietuvos politikai patikino tautą, kad ši misija Lietuvai daug nekainuosianti. Žiniasklaida perteikė tuometinio krašto apsaugos ministro G. Kirkilo patikinimus, kad „kol kas numatoma, jog būsima tarptautinė operacija Afganistane Lietuvai gali kainuoti apie 400-500 tūkst. litų per mėnesį. Planuojama, kad per metus iš Krašto apsaugos ministerijos biudžeto tam reikės skirti apie 8-9 milijonus litų. Pasak ministro, ši suma yra kur kas mažesnė, nei buvo numatoma anksčiau. Didžiausia iš jos dalis bus skiriama į Afganistano provinciją siunčiamų karių atlyginimams.“⁸

⁶ ELTA, „Lietuvos misija Afganistane gali trukti keliolika metų“, 2005 03 25, http://www.politika.lt/index.php?cid=831&new_id=1974, 2009-11-05.

⁷ ELTA, „Lietuviai turi pasiruošti, kad misija Afganistane truks keliolika metų, – tvirtina J. Olekas“, 2005-03-25, <http://www.sekunde.lt/content.php?p=read&tid=10261>

⁸ Aleknaitė K., „Į Afganistaną siunčiamų karių skaičių gali prašyti didinti“, Delfi.lt, 2005 m. vasario 21 d., <http://www.delfi.lt/archive/article.php?id=6086612>, 2009-11-05.

Ekonominio kilimo laikotarpiu tokios sumos, ypač jei didžioji dalis lėšų turėjo grįžti Lietuvos piliečiams atlyginimų misijoje tarnaujantiems kariškiams forma, neturėjo gąsdinti net ir labai taupių šalies gyventojų. Realiai Lietuvos karinės išlaidos jau pirmaisiais metais (kai Čagčarano PAG išlaikymą dar visiškai finansavo JAV) siekė kelias dešimtis milijonų litų per metus, o per visą 2005–2008 metų laikotarpį sudarė apie 220 mln. Lt.⁹

Misijos krikščatėvių netrikdė nei akivaizdžiai nepalankios Goro provincijos gamtinės sąlygos, nei jos socialinio ir ekonominio atsilikimo laipsnis: praktiškai visą provincijos teritoriją užima kalnų, kurių aukštis svyruoja tarp dviejų ir trijų su puse kilometrų, masyvai – stačiais šlaitais ir giliais tarpekliais. Dėl to provincija yra viena atšiauriausių visoje šalyje – joje žiema tęsiasi nuo spalio iki balandžio, o tai leidžia išauginti tik vieną metinį derlių ir taip nedideliuose ariamos žemės plotuose – slėniuose ir terasiniuose šlaituose – žemumose. Žiemos mėnesiais, sniegui užklojus perėjas ir kelius, gyvenimas apmiršta beveik visoje provincijos teritorijoje. Žiema itin atšiauri buvo ir 2005 metais – nuo šalčio vien Gore mirė keli šimtai žmonių, o visoje šalyje – iki 1000.¹⁰ Pavasari tirpstančio sniego sukelti potvyniai nusinešė dar kelių šimtų žmonių gyvybes.¹¹

Goro provincija išraižyta kalnų upių, kurios pavasariais pasrūva, tačiau antroje vasaros pusėje nusenka ar net visai išdžiūva. Nors kai kurios iš jų (ypač šiaurėje) maitina už provincijos teritorijos esančius žemės ūkio laukus, pačiai provincijai sudėtinga efektyviai panaudoti šių upių vandenį. Todėl geriamoji ir žemės ūkiui tinkamo naudoti vandens problema, ypač vasarą ir ankstyvą rudenį, yra labai aktuali. Dešimtmečio pradžioje keletą metų užsitęsusių sausros (vasara temperatūra dieną žemumose neretai perkopia 30 laipsnių karščio) Gorą buvo privedusios prie masinio bado. Panaši padėtis susidarė ir 2006 metų vasarą.¹²

99 procentai Goro provincijos gyventojų yra valstiečiai (tik apie 13–15 tūkstančių iš maždaug 670 tūkstančių gyvena vieninteliame miestelyje visoje provincijoje – jos administraciniame centre Čagčarane), gyvenantys po daugiau nei 36 tūkstančių kvadratinių kilometrų plotą išsibarsčiusiuose beveik 2000 kaimų. Nors žemės ūkyje daugiausia paplitę grūdiniai augalai, plačiai auginamos ir aguonos, nešančios keleriopai didesnes pajamas nei kita žemės ūkio produkcija. Tiesa, dėl ketverius metus iš eilės sausrų nulemtų prastų derlių bei žemos supirkimo kainos gyventojai praktiškai nustojo auginti opi-

⁹ Tokia suma pateikiama viename iš URM parengtų „Lietuvos Respublikos dalyvavimo tarptautinės bendruomenės veikloje Afganistano Islamo Respublikoje 2009–2013 metų strategijos“ projekte. Pirminiam projekte, datuojamame 2009 m. balandžio 23 d., pateikiama 190 mln. Lt suma.

¹⁰ “Up to 200 kids said dead of cold in Afghan province”, 24 Feb 2005, <http://www.reliefweb.int/rw/rwb.nsf/db900sid/DDAD-69WUA3?OpenDocument&query=Ghor>; “Hundreds feared dead in Afghanistan’s harshest winter for years”, 04 Mar 2005, <http://www.reliefweb.int/rw/rwb.nsf/db900sid/VBOL-6ABCHS?OpenDocument&query=Ghor>

¹¹ “Floods kill over 200 in Afghanistan”, 20 Mar 2005, <http://www.reliefweb.int/rw/rwb.nsf/db900sid/VBOL-6APG87?OpenDocument&query=Ghor>

¹² “Christian Aid calls for immediate action and assistance for drought affected population in Afghanistan”, 13 Aug 2006, <http://www.reliefweb.int/rw/rwb.nsf/db900sid/KHII-6SR89C?OpenDocument&query=Ghor>

jines aguonas ir nuo 2008 metų Goras oficialiai paskelbtas laisva nuo opijinių aguonų Afganistano provincija.¹³

Jeigu apie Goro gamtines sąlygas prieš įkuriant PAG viešai buvo teikiama šiokių tokių, kad ir šykščių žinių, apie gamtos stichijų padarinius – aukas ir sugriovimus, vietinio ūkio būklę – visuotinį skurdą ir badavimą – žinių ir statistikos praktiškai nebuvo.¹⁴ Pasinaudodama Lietuvos visuomenės neišprusimu – ankstesnių žinių apie realią padėtį Gore neturėta – Lietuvos valdžia užsiėmė sėkmingu „socialinės realybės“ ir „žinojimo socialiniu“ konstravimu, kai visuomenei per pranešimus spaudai ir viešus politikų pasisakymus buvo pateikiamos apdorotos (sušvelnintos) žinios apie Gorą, turėjusios tarp šalies piliečių formuoti palankią arba bent nepriešišką aplinką beprasidedančiai misijai. Galimos rizikos veiksniai (dažniausiai būdavo nurodomos gamtinės sąlygos) būdavo atsveriami argumentu, kad Goras – bene saugiausia Afganistano provincija.

Bet, svarbiausia, tokiomis tariai palankiomis aplinkybėmis ir sąlygomis prisijungimas prie NATO misijos Afganistane buvo pateikiamas ne tik kaip išpareigojimų NATO vykdymas, bet ir kaip vienintelė galimybė mažai kuo rizikuojant susikrauti užsienio politikos „kapitalą“: „Lietuvos vadovavimas Provincijos atkūrimo grupei Afganistane suteiks valstybei svarią politinę reikšmę NATO kontekste. Lietuva, aktyviai išitraukdama į tarptautines operacijas, bus labiau matoma ir įgis tvirtesnes pozicijas“¹⁵, – tikino tuometinis krašto apsaugos ministras G. Kirkilas. Prisimenant, kad 2004 metais Lietuvos politinis elitas ėmėsi labai aktyviai kurti Lietuvos kaip regiono (tiesa, geografiškai griežtai niekada taip ir neapibrėžto) lyderės įvaizdį, tampa dar labiau suprantama, kad misija Afganistane turėjusi prisidėti prie šio įvaizdžio stiprinimo.

Be to, misijos architektų greičiausiai tikėta, kad aktyvus išsiliejimas į NATO veiklą Afganistane būtų itin vertingas Lietuvos – naujos (ir nepatyrusios) NATO narės – kariuomenei, kuri ne tik įgytų neįkainojamos bendradarbiavimo, taip pat veikimo ginkluoto konflikto zonoje praktikos, bet ir patirtų visapusišką transformaciją, kurios didelė dalis buvo ir tebėra ginkluotės ir technikos atnaujinimas. Galiausiai kariuomenė (ypač aukštieji karininkai) turėjo atlikti ir savotišką diplomatinę funkciją – būti Lietuvos pasiuntiniais grandioziniame tarptautiniame projekte. Šioje srityje neapsirikta – iš viešai prieinamos informacijos galima susidaryti išpūdį, kad Lietuvos karių pasirengimas ir užduočių atlikimas (tarp jų ir gebėjimas išvengti aukų) sulaukė teigiamo aukščiausių NATO ir atskirų organizacijos narių karinių vadovų įvertinimo. Lietuvos žiniasklaidoje apstu cituojamų pagyras Lietuvos kariškiams žarstančių generolų

¹³ Mansfield D., „Poppy Free Provinces: A Measure or a Target?“, Water Management, Livestock and the Opium Economy Project, Afghanistan Research and Evaluation Unit, Case Study Series, May 2009, http://www.areu.org.af/index.php?option=com_docman&Itemid=26&task=doc_download&gid=668

¹⁴ Išimtimi laikytini keli pranešimai spaudoje. Pvz. ELTA, „Afganistane nuo šalčio miršta šimtai vaikų“, 2005 m. vasario 24 d., <http://www.delfi.lt/archive/article.php?id=6114070>; BNS, „Afganistane galėjo mirti daugiau kaip 1 tūkst. vaikų“, 2005 m. vasario 18 d., <http://www.delfi.lt/archive/article.php?id=6073385>

¹⁵ BNS, „Lietuva mini narystės NATO pirmąsias metines“, 2005 m. kovo 29 d., <http://www.delfi.lt/archive/article.php?id=6348015>

ar kitų ginklo brolių ir tai primygtinai pabrėžiančių Lietuvos politikų. Darytina išvada, kad Lietuvos valdžiai pavyko pasiekti vieną iš sau išsikeltų tikslų – karinių „sajungininkų ir partnerių“ akyse sukurti Lietuvos, kaip aktyvios NATO narės, vykdančios (ar net viršijančios) savo išpareigojimus Aljansui, įvaizdį. Kai kada Lietuvos pavyzdys NATO sistemoje būdavo naudojamas sugėdinti NATO narėms, turinčioms daugiau išteklių ir pajėgumų, bet vangiau prisidedančioms prie ISAF veiklos.

Tačiau užsižaidę ties šia įvaizdžio kūrimo sritimi valdantieji socialdemokratai iki pat savo valdymo pabaigos 2008 metų rudenį nesugebėjo kiek nors rimčiau susitelkti ties civiline misijos dimensija. O kad Lietuva neketino rimtai užsiimti provincijos atkūrimo darbais (kitaip tariant, tarptautine donoryste), išduoda dar PAG įkūrimo priešaušryje žiniasklaidos perteikta tuometinio krašto apsaugos ministro Kirkilo pozicija, jog „Aljanso narių pagalbos bus prašoma ir ateityje vykdant įvairius statybos darbus Afganistane, tokius kaip ligoninių statyba, kelių tiesimas. Ministras tikisi, kad šie projektai bus įgyvendinami būtent NATO sąjungininkų lėšomis.“¹⁶ Kirkilo nuostata civiliniams projektams lėšų prašyti „sajungininkų“ parodo tuometinės valdžios jaustą (o gal ir išisąmonintą) skirtį tarp karinės ir civilinės Lietuvos misijos Gore dimensijų – tik pirmajai Lietuva nuo pat PAG įkūrimo buvo pasiryžusi sutelkti adekvačius tiek finansinius, tiek žmogiškuosius išteklius – tai vėliau patvirtino ir išleistų pinigų sumos.

Kadangi iniciatyviausia dalyvavimo misijoje institucija buvo KAM, nuo jos įkūrimo 2005 metų vasarą PAG buvo ir liko iš esmės karinis projektas, nes civilinis komponentas (neįskaitant samdomo aptarnaujančio personalo) joje niekada neviršijo 5 procentų PAG personalo. O pirmus dvejus metus nuo PAG įsteigimo (ir ypač Kirkilui 2006 vasarą tapus ministru pirmininku) Krašto apsaugos ministerija buvo praktiškai perėmusi su Lietuvos veikla Afganistane susijusias diplomatines funkcijas ir užgožusi nerangią URM, kad, 2007 metais įsteigus Vystomojo bendradarbiavimo ir paramos demokratijai departamentą, buvo sustiprinti pastarosios, kaip koordinuojančios institucijos, įgaliojimai ir funkcijos.

2. Misijos evoliucija: tarp retorinio altruizmo ir nebylaus pragmatizmo

„Lietuva entuziastingai atsakė į NATO kvietimą vadovauti naujai provincijos atkūrimo grupei Afganistano Goro provincijoje. Galiu patikinti, kad turite draugų, kurie nori Jums padėti“¹⁷, – tokiais žodžiais per susitikimą su Afganistano viceprezidentu jį tikino tuometinis Lietuvos prezidentas Valdas

¹⁶ Aleknaitė K., „Į Afganistaną siunčiamų karių skaičių gali prašyti didinti“, Delfi.lt, 2005 m. vasario 21 d., <http://www.delfi.lt/archive/article.php?id=6086612>, 2009-11-05.

¹⁷ Prezidento spaudos tarnyba, „V. Adamkus: Lietuva reiškia paramą Afganistano vyriausybės siekiams“, 2005-09-15, <http://archyvas.lrp.lt/lt/news.full/5940>

Adamkus 2005 metų rudenį. Netrukus, lankydamas Gore Lietuvos vadovaujama PAG įkuriančius karius, prezidentas užtikrino, kad „Lietuva, turinti nemažai valstybės kūrimo patirties, supranta Afganistano poreikį kurti savo valstybę. Mes savo misiją laikome labai reikšminga.“¹⁸ Tačiau „valstybės kūrimą“ (angl. *state-building*), apie kurią kalbėjo Adamkus, didžiaja dalimi sudaro ne karinės prigimties veikla (kur bene svarbiausia yra valdžios, teisingumo ir saugumo institucijų ir struktūrų kūrimas bei jų veiksnų stiprinimas). Todėl Lietuvos vadovaujama PAG, kaip ir kitos visoje šalyje, be karinės dimensijos, turinčios užtikrinti saugią aplinką „valstybingumo kūrimui“, turėjo nuo pat pradžių užsiimti ir civiline (vystomojo bendradarbiavimo) veikla, žmogiškaisiais ir finansiniais ištekliais tiesiogiai prisidedančia prie „valstybingumo kūrimo“.

Formaliai pagal laiką civilinė misijos Gore dimensija neatsiliko nuo karinės – LR Seimas civilių dalyvavimą sankcionavo dar 2005 metų birželį, įsteigdamas Specialiąją misiją, kurios pirmieji darbuotojai Gore pradėjo dirbti 2005 metų liepos pabaigoje. Civilinis PAG komponentas, ypač Specialioji misija, jau nuo pat savo atsiradimo turėjo būti daugiafunkcis: viena vertus, turėjo atstovauti Lietuvai Afganistane (tarnauti kaip surogatinė ambasada tiek partnerių ir oficialiojo Kabulo atžvilgiu, tiek ISAF mastu), kita vertus, turėjo užsiimti vystomojo bendradarbiavimo projektais – visapusiškai prisidėti prie Goro provincijos atkūrimo. Specialų Lietuvos paramos ir projektų Afganistane koordinatorių Lietuva (URM) paskyrė 2005 metų rugsėjo 8 d. Jam buvo pavesta koordinuoti „Lietuvos vadovaujamos Afganistano Goro provincijos atkūrimo grupės civilinę veiklą, telkti paramą civiliniams, plėtros ir humanitariniams projektams.“¹⁹ Čia pat buvo pranešama, kad koordinatorė tapusios ambasadorės G. Damušis „misija bus skatinti kitų valstybinių, tarptautinių ir nevyriausybinių organizacijų bei agentūrų dėmesį ir veiklą Goro provincijoje.“ Tad, žiūrint formaliai, Lietuva teisiškai ir struktūriškai jau nuo 2005 metų pabaigos buvo pasirengusi visaverčiam civilinės misijos Gore dimensijos (vystomojo bendradarbiavimo projektų įgyvendinimo) plėtojimui. Tačiau reali šalimi donore pasiskelbusios valstybės veikla vargu ar atitiko kuriamą įvaizdį (ir tarptautine donoryste užsiimančių organizacijų bei vietinių gyventojų lūkesčius).

Pirmiausia todėl, kad Lietuvos Specialiąją misiją nuo jos įkūrimo iki pat dabar sudarė vos 3 ar 4 tarnautojai iš Krašto apsaugos ir Užsienio reikalų ministerijų bei Policijos departamento. Kitų sričių (pvz., žemės ūkio, sveikatos apsaugos, švietimo, susisiekimo, ekonomikos) specialistų jokia kita ministerija ar žinyba iki 2009 metų pabaigos nebuvo pasiuntusi. Esant tokiai Specialiosios misijos sudėčiai funkcijų paskirstymas buvo sunkiai įgyvendinamas ir reprezentacinė (atstovavimo) funkcija sumišo su praktine (vystomuoju bendradarbiavimu).

Dar blogiau, nuolat trūkstant lėšų civiliniams projektams, Specialioji

¹⁸ Sekunde.lt, „Prezidentas pagyrė ir apdovanojo Lietuvos karius“, 2005-10-12, <http://www.sekunde.lt/content.php?p=read&tid=23060>

¹⁹ Delfi.lt, „G. Damušytė koordinuos Lietuvos projektus Afganistane“, 2005-09-09, <http://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/article.php?id=7449807>

misija užsiėmė veikla, kurią galima apibūdinti kaip „diplomatinis ubagavimas“, kai siekiama suvilioti užsienio valstybių vyriausybes, verslo bendroves ar tarptautines organizacijas skirti lėšų ilgalaikiams infrastruktūriniais ir kitokiems stambiams projektams Goro provincijoje. 2006 metais Lietuva 7-iems jos finansuotiems civiliniams projektams Afganistane skyrė vos 1,14 mln. litų, už kuriuos turėjusi būti „stiprinama Goro infrastruktūra, elektros energijos tiekimas, švietimo ir sveikatos apsaugos sritys.“²⁰ Iš tų pinigų „Afganistano nacionalinės policijos (ANP) techniniam aprūpinimui ir mokymams – 0,3 mln. litų.“²¹ Atsižvelgiant į tai, kad provincijos (kaip ir visos šalies) policijai trūksta elementariausių žinių ir darbo įgūdžių, jos darbui būtinų įrankių ir technikos, už pusės Lietuvos dydžio teritoriją atsakingiems Goro provincijos policininkams 100 tūkstančių eurų buvo galbūt ir gyvybiškai reikalinga, tačiau per menka paspartis.

Lėšų iš išorės per pirmus metus nuo PAG įkūrimo buvo pritraukta ribotai, nes net USAID ne(be)turėjo atstovo Gore, o UNAMA dar nebuvo įkūrusi savo atstovybės provincijoje (tai padarė tik 2007 metų vasarą). O iš provincijoje veikusių pustuzinio užsienio nevyriausybinų organizacijų kelios (pvz., prancūzų MADERA (Mission d’Aide au Developpement des Economies Rurales) ir amerikiečių World Vision dėl saugumo padėties prastėjimo (dėl reketo, grasinimų ir net smurto prieš organizacijų darbuotojus) net buvo sustabdžiusios savo veiklą.

Praėjus vos metams nuo PAG įkūrimo jau matėsi ženklų, kad vietinių valdžios institucijų atstovai buvo pradėdą jausti, kad PAG netenkina provincijos administracijos lūkesčių. Apie tai, be kita ko, savo atmintinėse tuometinei KAS vadovybei tiesiogiai perspėjo vienas su PAG veikla 2006 metų antroje pusėje artimai susijęs Lietuvos atstovas: „Pastaruoju metu susitikimuose vis dažniau tenka išgirsti priekaištų dėl menkos PAG teikiamos finansinės ir materialinės pagalbos atkuriant provincijos ūkį. Teigiama, kad kitose provincijose ši pagalba yra žymiai didesnė. Ateityje tai gali turėti neigiamos įtakos užtikrinant karių saugumą“, šalia pridurdamas, kad „visų Lietuvos PAG-ų CIMIK skyriai dirbo labai gerai, tačiau savo veiklai per pastaruosius metus jie neturėjo nei vieno dolerio. Visa labdara buvo gauta iš Danijos ir Islandijos arba nupirkta už asmeninius Lietuvos karių pinigus. Juo toliau, tuo sunkiau PAG MLOT-ams bus lankytis provincijos kaimuose, nes vietiniai gyventojai nejaučia kad ir mažos, tačiau konkrečios pagalbos mokykloms, ligoninėms, neigaliems žmonėms ir t.t. MLOT-ų judėjimo saugumą reikia „pirkti“.²² Tas pats atstovas reziumuodamas siūlė: „reikia stiprinti PAG Civilinį komponentą. Provincijos atkūrimo grupė yra ne krašto apsaugos sistemos, o Lietuvos valstybės tarptautinis išsipareigojimas. (...) planuojamos Lietuvos VIP delegacijos sudėtyje turėtų būti Sveikatos ap-

²⁰ Afganistano atkūrimui Lietuva žada skirti apie 4 mln. Lt, Delfi, 2006-11-03, <http://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/article.php?id=11121364>

²¹ Lrytas.lt, „Trečdalis Lietuvos paramos Afganistano Goro provincijai teks vietos policijai“, 2006-08-08, <http://www.lrytas.lt/-11550360991154176812-tre%C4%8Ddalis-lietuvos-paramos-afganistano-goro-provincijai-teks-vietos-policijai.htm>

²² KAS darbuotojo atmintinė KAS vadovybei, 2006 m. ruduo.

saugos, Švietimo, Žemės ūkio, Ūkio, Vidaus reikalų ir kitų ministerijų atstovai (pageidautina ministerijos sekretoriaus lygmens). Ministerijos, išanalizavusios padėtį Goro provincijoje ir įvertinusios savo galimybes, turėtų komandiruoti atstovus ilgesniam laikui, kaip tai daro Vidaus reikalų ministerija, konkrečių projektų įgyvendinimui.²³

Lietuvos valdžios aplaidumą civilinių (vėliau pavadintų „vystomojo bendradarbiavimo“) projektų srityje dar 2006 metų pabaigoje kritikavo ir tikrą rotaciją baigusios 3-iosios PAG vadas pulkininkas leitenantas Vilmas Šatas. Pasak jo, jau tuomet buvo akivaizdu, kad „lėšų reikėtų ne tik mums patiems, bet ir provincijai plėtoti. Mūsų padaliniai ten stovi, o rezultato jokio. Atsiprašau, matomas rezultatas yra labai menkas.“²⁴

Viešojoje erdvėje, priešingai, politikų ir aukštų valdininkų buvo piešiamas provincijos socialinio ir ekonominio kilimo vaizdas: „Buvau ten du kartus. Mačiau, kaip gyvenimo sąlygos keičiasi. Suteikta pagalbos mokyklai, vietos ligoninei. Kaimuose išžiėbs pirmosios elektros lemputės. Manau, tai rimta paspirtis“²⁵, – taip 2006 metų pabaigoje teigė vienas misijos krikščatėvių ir tuometinis krašto apsaugos ministras J. Olekas. Jo vadovaujama ministerija užsiėmė reguliariu „humanitarinio“ turinio žinučių paleidimu į apyvartą. Pvz., 2006–2007 metais KAM, o iš dalies ir URM, gausiai išplatindavo pranešimus apie karių įvykdytą kokių nors reikmenų (baldu, kanceliarinių prekių, drabužių, smulkios įrangos ir technikos) perdavimą ar remonto paslaugų suorganizavimą (nors tai nebūdavo nurodoma – neretai iš savo asmeninių lėšų) vietiniams vaikų namams, ligoninei ar kitai valstybinei įstaigai.²⁶ Tokiomis iš esmės viešųjų ryšių pobūdžio žinutėmis visuomenės akyse abiejų ministerijų pastangomis buvo nuosekliai kuriamas tiek atkuriamos provincijos vaizdas, tiek tariamai pagrindinės atkūrimo lėmėjos – Lietuvos kaip darbščios ir našios donorės – įvaizdis.

Iš tikrųjų iki pat 2007 metų, kai užsienio reikalų ministro įsakymu buvo įkurta Vystomojo bendradarbiavimo ir paramos demokratijai programų ir pro-

²³ Ten pat.

²⁴ Masionis R., „Valdžia nesugeba išspręsti paramos Afganistanui klausimo“, *Panorama*, 2006 m. lapkričio 25 d., <http://www.delfi.lt/archive/article.php?id=11331722>

²⁵ Ten pat.

²⁶ „Čagčarano mergaičių mokyklai – pagalvės ir šildytuvai“, 2006-12-04, <http://senas.kam.lt/index.php/lt/117826/>; „Koranas ir kilimai mečetėms – dar vienas greitojo poveikio projektas Goro provincijoje“, 2006-11-13, <http://senas.kam.lt/index.php/lt/116321/>; „Lietuvos kariai padeda Afganistano Goro provincijos našlaičiams pasiręsti žiemai“, 2007-10-23, <http://senas.kam.lt/index.php/lt/141879/>; „Afganistane Lietuvos karių iniciatyva rekonstruotas vaikų globos namų kambarys“ 2006-11-28, <http://senas.kam.lt/index.php/lt/117184/>; „Afganistano policijai –Lietuvos kariai perdavė žieminių uniformų ir batų“, 2006-12-20, http://www.kam.lt/lt/titulinis_1220.html; „Lietuvos kariai padeda kompiuterizuoti Goro provincijos valdžios institucijas“, 2007-08-01, <http://senas.kam.lt/index.php/lt/136742/>, 2009-11-05.

jektų komisija²⁷, o netrukus ir URM Vystomojo bendradarbiavimo ir paramos demokratijai departamentas, kuriam priskirta atsakomybė už civilinių projektų įgyvendinimą Gore, civilinis PAG komponentas buvo karinio kontingento podukros vietoje ir negalėjo (nesugebėjo) vykdyti kiek nors reikšmingesnės ilgalaikės vystomojo bendradarbiavimo veiklos. 2007 metai laikytini lūžio metais – Lietuva patrigubino lėšas, skiriamas vystomojo bendradarbiavimo projektams: 2007 metais Afganistane vykdyti jau 25 vadinamieji vystomojo bendradarbiavimo projektai už 3,6 mln. Lt, o 2008 – pakilimo metais – net 36 vystomojo bendradarbiavimo projektams Afganistane išleista 4 mln. Lt. Bendra per 2006–2008 metus civiliniams projektams išleista suma – apie 8,7 mln. Lt. Per ketvertą metų nuo PAG įkūrimo (įskaitant ir 2009) LR kol kas vystomojo bendradarbiavimo projektams Afganistane skyrė 11,7 milijonų litų (apie 3,5 mln. eurų). Palyginimui, savo PAG neturinčios mažesnės Lietuvos kaimynės Estija ir Latvija Afganistane vystomojo bendradarbiavimo srčiai tarp 2007 ir 2009 metų skyrė atitinkamai daugiau nei 400 tūkstančių ir ne mažiau kaip 170 tūkstančių eurų. O PAG taip pat neturinti Lenkija vien per 2008 metus skyrė 8,5 mln. zlotų (apie 2 mln. eurų).

Oficialioji URM vystomojo bendradarbiavimo projektų finansavimo statistika neskirsto jų į tuos, kuriems įgyvendinti skirtos lėšos įsisavinamos Afganistane ir afganistaniečių (idealiu atveju – Gore), ir tuos, kurių lėšos įsisavinamos Lietuvoje ir nukeliauja į Lietuvos įmonių, organizacijų ir individų sąskaitas. Kitaip tariant, oficialiojoje statistikoje neišryškina, kokia dalis paskirtų lėšų lieka Lietuvoje (ar sumokama tretiesiems asmenims, pvz., už transportavimą) ir nepasiekia afganistaniečių. Peržvelgus pastarųjų ketverių metų patvirtintus projektus (įskaitant 2009 metams) ir jų sąmatas galima išskirti kelias projektų kategorijas, lėšos kuriems įsisavinamos Lietuvoje arba Lietuvos piliečių. Tokioms kategorijoms priskirtini URM vadinami „Kultūrinių ryšių stiprinimo, kultūros paveldo apsaugos“ ir „Visuomenės informavimo“ projektai. Pastarųjų dviejų kategorijų, ypač antrosios, projektai pasitelkiami Lietuvos, kaip gebančios ir sėkmingos šalies-donorės, įvaizdžiui tiek šalies viduje, tiek užsienyje kurti.

2007 m. „Kultūrinių ryšių stiprinimo, kultūros paveldo apsaugos“ kategorijai priskiriamas vienintelis projektas – archeologinė ekspedicija, Lietuvai atsiėjusi 62,35 tūkst. Lt, o du „Visuomenės informavimo“ projektai atsiėjo 53,40 tūkst. Lt 2008 metais. „Kultūrinių ryšių stiprinimo, kultūros paveldo apsaugos“ projektams (5 projektai) skirta jau 385 tūkst. Lt, iš kurių vien archeologinei ekspedicijai – 210 tūkst. Lt, o lietuviškų pasakų vertimų į dari kalbą leidybai – 50 tūkst. Lt. Tais metais „Visuomenės informavimo projektams“ (4 projektai) skirta daugiau nei 146 tūkst. Lt, tarp kurių du projektai (bendra vertė – 32 tūkst. Lt) – archeologinės ekspedicijos pristatymui visuomenei. Tokiu būdu per dvejus (2007–2008) metus iš vystomajam

²⁷ URM Vystomojo bendradarbiavimo ir paramos demokratijai departamentas, „Bendroji informacija“, <http://www.orangeprojects.lt/site/?page=10>, [2009-11-10]. Svetainėje, be kita ko, teigiama, kad „Lietuvos vystomojo bendradarbiavimo politikos tikslai – prisidėti prie demokratijos, saugumo ir stabilumo erdvės kaimyniniuose regionuose plėtojimo; aktyvinti politinius, kultūrinius, ekonominius ir socialinius ryšius su regiono valstybėmis; didinti Lietuvos vaidmenį formuojant ir įgyvendinant tarptautinių organizacijų politiką regione ir taip stiprinti Lietuvos nacionalinį saugumą.“

bendradarbiavimui skirtų 7,6 mln. Lt dviejų išskirtų kategorijų projektams skirta beveik 650 tūkst. Lt (8,5 % visų projektų vertės), kurių lėšų didžioji dalis atiteko Lietuvos įmonėms, organizacijoms ir individams. Tarp 2009 metams patvirtintų 13 vystomojo bendradarbiavimo projektų (bendra vertė – 2 mln. Lt) du yra „Kultūrinių ryšių stiprinimo, kultūros paveldo apsaugos“ (jau trečia archeologų ekspedicija ir tęsiama lietuviškų pasakų dari kalba leidyba) ir du „Visuomenės informavimo“ projektai (be antrus metus tęsiamo prieštarinai vertinto²⁸ „Pažvelk – Afganistanas arti. Padėk – tu gali“ ir vienkartinio LRT vykdomo „Afganistanas: prezidento rinkimai – išbandymas ir Lietuvai“).

Lietuvos „matomumas“ yra bene raktinis žodis apibūdinant ne tik viešųjų ryšių kategorijai priskiriamus vystomojo bendradarbiavimo projektus Gore. Daugelis kitų, tiek su infrastruktūros kūrimu, tiek su įrangos (ligoninei, policijai, vietinės valdžios institucijoms) tiekimu, tiek, pagaliau, su mokymais susijusių projektų Lietuvos pareigūnų (visų pirma URM Vystomojo bendradarbiavimo ir paramos demokratijai departamento tarnautojų) taip pat matomi per viešųjų ryšių kampanijos prizmę – Lietuvos finansuojamuose projektuose turi matytis kuo daugiau Lietuvos, t.y. kuo daugiau vietinių gyventojų turi savo akimis matyti materialų projekto rezultatą. Kaip, pavyzdžiui, nevienareikšmiškai Lietuvoje vertinto Čagčarano parko kūrimo atveju. Vadovaujantis tokia logika URM buvo atsisakyta finansuoti Goro gyventojų gyvulių vakcinaciją. Kaip ironizuodamas sakė savo nusivylimo tokiu sprendimu neslepiantis buvęs vienas iš Specialiosios misijos vadovų, „ant avelės juk Lietuvos vėliavos nenupieši“. Taigi „socialinės realybės“ ir „žinojimo socialinis“ konstravimas buvo pradėti taikyti ne tik surogatine tiksline grupe tapusių sąjungininkų ir partnerių bei Lietuvos visuomenės, bet ir Goro gyventojų (kurie taip pat turėjo įtikėti ne tik Lietuvos nuoširdžiu siekiu prisidėti prie provincijos atkūrimo, bet ir darbštumu), atžvilgiu.

Kad ir kaip būtų, per trejetą (2006–2008) metų skirti pusterčio milijono eurų niekaip negalėjo turėti reikšmingesnės net trumpalaikės paspirties gyventojams, nes bent kiek akylesniam padėties Gore stebėtojai yra žinoma, kad Goras yra skurdžiausia Afganistano provincija, kurios gyventojai chroniškai kenčia būtiniausių maisto produktų ir kuro maistui gaminti bei šildyti stygių. Pavyzdžiui, 2007 metų spalį bendras USAID, WFP ir kelių NVO tyrimas parodė, kad iki 45 proc. (iš skaičiuojamų 635,302) Goro gyventojų reikėjo neatidėliotinos pagalbos maistu (in acute need of food assistance) – jiems reikėjo daugiau nei 14 tūkstančių metrinųjų tonų įvairaus maisto.²⁹ 2008 metų gegužę buvo paskelbta, kad per 110 tūkstančių Goro gyventojų vėl skubiai reikėjo pagalbos maistu ir, norint išvengti humanitarinės krizės, buvo būtina jiems išdalyti 1733 metrinųjų tonų maisto.³⁰ Nors didelė dalis reikiamo maisto tarptautinių ir nevyriausybinių organizacijų pastangomis galiausiai buvo išdalyta gyventojams, deja, Lietuvos

²⁸ Pečeliūnaitė L., „Parama Afganistanui – vieno žmogaus rankose“, Alfa.lt, 2009-02-18.

²⁹ „Afghanistan: One month to avert mass displacement in Ghor“, 23 Oct 2007, <http://www.reliefweb.int/rw/rwb.nsf/db900sid/LRON-789BYA?OpenDocument&query=Ghor>

³⁰ „Afghanistan: Food aid appeal for some 100,000 in Ghor Province“, 19 May 2008, <http://www.reliefweb.int/rw/rwb.nsf/db900sid/YSAR-7ESL79?OpenDocument&query=Ghor>

indėlis į padėties švelninimą buvo minimalus (2008 metų vasarį PAG skyrė vos 6 tonas maisto Čagčarano gyventojams) ir apsiribojo daugiausia logistika.³¹

Tačiau svarbiausia tai, kad tuo pačiu metu, kai didelė dalis Goro gyventojų buvo atsidūrę prie bado ribos, vietoj realios padėties nušvietimo KAM ir URM savo svetainėse ir per žiniasklaidą visuomenei pateikdavo žinutes apie vieną ar kitą smulkios humanitarinės pagalbos akciją – megztinių, antklodžių išdalijimą ir pan.,³² net neužsimindamos apie problemos mastą. Palyginus tarptautinių pagalbos organizacijų ir Lietuvos valdžios institucijų tuo pačiu metu transliuotas žinias galima susidaryti įspūdį, kad kalbama ne apie tą patį geografinį regioną. Kadangi neabejotina, jog tiek PAG, tiek Lietuvos valdžia turėjo išsamią informaciją apie chronišką humanitarinę krizę provincijoje, vengimas apie tai informuoti Lietuvos visuomenę gali būti traktuojamas kaip dalis viešųjų ryšių ir įvaizdžio kūrimo kampanijos, kur nepalanki ir kompromituojanti informacija buvo intencionaliai nutylima, siekiant nuslėpti Lietuvos bejėgiškumą šios krizės akivaizdoje.

Vis dėlto, 2008 metais pagaliau buvo suvoktas padėties, į kurią save įspraudė Lietuva, rimtumas, ir misijos krikštatėvis G. Kirkilas apie jos eigą ir sėkmę jau pradėjo kalbėti šiek tiek atsargiau. Anot žiniasklaidos, 2008 metų liepą vykusiame „susitikime su JAV viceprezidentu Dicku Cheney’iu premjeras Gediminas Kirkilas sakė, kad Lietuva pasirengusi vykdyti išipareigojimus, tačiau Lietuvos Goro provincijos atkūrimo misijai Afganistane reikia papildomos finansinės ir karinės paramos.“³³ Tokiai retorikai Kirkilą iš dalies galėjo pastūmėti ir 2008 metais Gorą užgriuvusi itin atšiauri žiema, ją sekę pražūtingi pavasariniai potvyniai ir vasarinės kaitros sukelta sausra, suvokimas, kad saugumo padėtis provincijoje nevaldoma – tą akivaizdžiai parodė beprasmiška Lietuvos kario žūtis PAG stovyklavietės apgulties metu 2008 m. gegužę.

3. Nauja pradžia?

2008 metų pabaigoje pasikeitus Vyriausybei ir prastėjant ekonominei padėčiai šalyje Lietuva (visų pirma valdančiųjų vardu) pradėjo iš naujo įvertinti savo išipareigojimus Afganistane. Krašto apsaugos ministrės patarėjas Dainius Žalimas tuometinės (socialdemokratų vadovautos) Lietuvos valdžios sprendimą prisiimti atsakomybę už PAG įkūrimą ir vadovavimą jai įvertino tiesmukiškai, bet tiksliai: tai buvo politinis sprendimas, priimtas galbūt norint pirmiems pasižymėti. Būtų galima ilgai diskutuoti, kodėl Lietuva išsišoka sa-vaip, palyginti su kitomis Baltijos valstybėmis. Galbūt dėl savo valstybingumo

³¹ „Goro provincijos sostinėje Čagčarane PAG-6 kariai vietiniams gyventojams dalijo maistą“, 2008-02-11, <http://senas.kam.lt/index.php/lt/148134/>

³² „Afganistane kariai padeda vietos gyventojams kovoti su žiemos sunkuma“, 2008-01-18, <http://senas.kam.lt/index.php/lt/146044/>

³³ Delfi.lt., „G. Kirkilas: misijai Afganistane reikia papildomos paramos“, 2008 m. liepos 3 d., <http://www.delfi.lt/archive/article.php?id=17608225>

tradicijų, galbūt dėl savo vaidmens suvokimo, kuris neatitinka šalies galimybių ir dydžio. (...) Sunku pasakyti, ar Lietuva toliau pajėgs atlikti savo vaidmenį.³⁴

2009 metais suaktyvėjusiam politikų dėmesyje Lietuvos dalyvavimui NATO misijoje Afganistane vėl išryškėjo skirtis tarp dviejų misijos dimensijų – karinės (atitinkančios išpareigojimų NATO vykdymą), ir civilinės (atitinkančios šalies donorės vaidmens atlikimą). Anot krašto apsaugos ministrės Rasos Juknevičienės, karinėje srityje viską atliekame gerai. Didžiausia problema – padėti atsikuriančios Goro provincijos vietos valdžiai tiesti kelius, statyti mokyklas, gerinti sveikatos apsaugą, rūpintis infrastruktūra: vandentiekiumi ir elektros energija. Tai sekasi sunkiai. Šiuo požiūriu padarėme labai mažai.³⁵ Kadenciją bebaigiantis prezidentas Adamkus tuo pačiu metu atviravo: „Pageidautume, kad NATO misijose donoriai dalintųsi su mumis, nes jų finansinės galimybės yra daug geresnės negu Lietuvos. Lietuva, kaip valstybė, turi savo vidaus problemų. (...) Čia yra moralinis ir solidarumo klausimas.³⁶

Iš krašto apsaugos ministrės ir kitų aukščiausių valstybės pareigūnų pasisakymų matyti, kad Lietuvos valdžia patenkinta misijos Afganistane karine dimensija, o susirūpinimas išreiškiamas tik dėl galimo jos finansavimo mažinimo ateityje. Dėl civilinės misijos dimensijos, priešingai, diskutuojama daug. Vyriausybės nariai ir valdančiųjų partijų atstovai Seime itin kritiškai sureagavo į 2009 metais numatytą vystomojo bendradarbiavimo projektų finansavimo sumažinimą nuo buvusių 4 mln. litų 2008 metais iki siūlytų 2 mln. litų 2009 metams. Po Seimo NSGK pirmininko konservatoriaus A. Anušausko ir kitų svarbius postus užimančių politikų pasipriešinimo civilinių projektų finansavimui 2009 metais buvo numatyta kompromisinė 3 mln. litų suma (tiesa, 2009 m. lapkričio duomenimis, paskirstyta buvo tik 2 mln. litų), nors kai kurie valdančiosioms partijoms priklausantys parlamentarai (pvz. Seimo Užsienio reikalų komiteto narys Saulius Stoma) manė, kad „civiliniams projektams reiktų tiek pat lėšų, kiek ir karinės mūsų misijos dalies išlaikymui“ (ne mažiau kaip 40 mln. litų per metus).³⁷

Kartu valdantieji netiesiogiai kritikavo ir buvusios Vyriausybės ir jai pavaldžių institucijų (ypač URM) aplaidumą garantuojant civilinės dimensijos veiksmingumą. Štai krašto apsaugos ministrė pareiškė, kad „Lietuva negali skirti tiek pinigų, kiek reikėtų. Net ekonomikos pakilimo metais buvo skiriama labai mažai lėšų, palyginti kiek skiriama toms provincijoms, kurias administruoja turtingesnės valstybės. Bijau, kad ilgainiui tai gali tapti nestabilumo veiksniumi. (...) Tai mūsų Užsienio reikalų ministerijos galvos skausmas – ji administruoja Afganistanui skiriamus pinigus. Reikia ieškoti išeičių, pirmiausia – ieškoti valstybių donorų.“³⁸

Nesugebėjimas pritraukti donorų yra bene apmaudžiausias faktas URM, kaip civilinę misijos Gore dimensiją koordinuojančios institucijos, veikloje, susijusioje su Lietuvos išpareigojimais Afganistane. Apie tai diskutuota ir 2009 metų birželį vykusiame bendrame Seimo URK ir NSGK posėdyje, kurio metu, anot žiniasklaidos, „parlamentarai (...) kėlė klausimą dėl diplomatų veiklos

³⁴ Laučius V., „Penkmetis Aljanse: patirtis ir iššūkiai“, *Lietuvos žinios*, 2009 m. kovo 28d., <http://www.15min.lt/naujiena/spausdinti/aktualu/lietuva/56/34328/>

³⁵ Ten pat.

³⁶ Delfi.lt, Lietuva norėtų persikirstyti Afganistanu „krepšelį“, 2009-04-03, <http://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/article.php?id=21318207&l=fplead>

³⁷ Samoškaitė E., „Lietuva karštingai ieško pinigų Afganistanui“, Delfi.lt, 2009 m. birželio 10 d., <http://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/article.php?id=22578001>

³⁸ Laučius V., „Penkmetis Aljanse: patirtis ir iššūkiai“, *Lietuvos žinios*, 2009 m. kovo 28 d., <http://www.15min.lt/naujiena/spausdinti/aktualu/lietuva/56/34328/>

vaisių. Pasak Užsienio reikalų komiteto pirmininko A. Ažubalio, kai kuriems Seimo nariams kilo abejonų, ar Lietuvos diplomatai padarė viską, kad prie Goro provincijos atstatymo prisidėtų ir kitos valstybės.³⁹ Ir jei buvusiam užsienio reikalų ministrui Petru Vaitiekūnui Afganistanas nebuvo prioritinė Lietuvos užsienio politikos kryptis (jis atsakomybę buvo delegavęs Specialiosios misijos ir Vystomojo bendradarbiavimo ir paramos demokratijai departamento tarnautojams), jo įpėdinis ministro poste Vygaudas Ušackas pats aktyviai reikėsi šioje srityje. Kaip pranešė žiniasklaida, „pažymėdamas tarptautinės pagalbos svarbą atokesniems ir mažiau išsivysčiusiems regionams kaip Goro provincija, kurioje Lietuva vadovauja vienai iš provincijos atkūrimo grupių, V. Ušackas pasiūlė steigti specialų šalies vystymo fondą, kuris užtikrintų tolygesnį ir efektyvesnį tarptautinių donorų lėšų paskirstymą Afganistane.“⁴⁰

Susiklosčiusiai nepalankiai padėčiai taisyti Seimo URK ir NGSK 2009 metų balandį „išklause suinteresuotų Vyriausybės institucijų informaciją ir atsižvelgdami į mažėjantį finansavimą, kuris gali turėti tiesioginę įtaką Lietuvos Respublikos piliečių, dirbančių Afganistano saugumui, siūlo Lietuvos Respublikos Vyriausybei parengti ir pateikti komitetams iki birželio 1 d. kompleksinę Lietuvos Respublikos karinės ir civilinės veiklos strategiją Afganistano Islamo Respublikoje.“⁴¹ Tiesos labai reikia pažymėti, kad apie tokios strategijos reikalingumą mąstė dar praėjusios kadencijos Seimo URK, kurio „posėdyje buvo akcentuota, kad būtina stiprinti civilinį misijos komponentą, daugiau dėmesio skirti humanitarinių, socialinės gerovės problemų sprendimui, aktyviau įtraukiant kitas šalis į Afganistano Goro provincijoje vykdomų civilinių projektų rengimą ir įgyvendinimą. Komitetas siūlys Vyriausybei svarstyti klausimą dėl tolesnės tarptautinės misijos Afganistane strategijos.“⁴² Tačiau tuomet toliau išreikšto pageidavimo nebuvo nueita, iniciatyvos perėmimą paliekant naujos kadencijos Seimui ir naujos sudėties (kaip pasirodė, be socialdemokratų) Vyriausybei.

2009 metų rugpjūčio 19 d. LRV galiausiai patvirtino puspenkto mėnesio rengtą ir įvairiausių institucijų svarstytą ir derintą „Lietuvos Respublikos dalyvavimo tarptautinės bendruomenės veikloje Afganistano Islamo Respublikoje 2009–2013 metų strategiją“, kurios „paskirtis – nustatyti efektyvaus ir sėkmingo Lietuvos dalyvavimo tarptautinės bendruomenės veikloje Afganistane tikslus, uždavinius, principus ir priemones, apibrėžti Lietuvos veiklą Afganistane ben-

³⁹ Samoškaitė E., „Lietuva karštiligiškai ieško pinigų Afganistanui“, Delfi.lt, 2009 m. birželio 10 d., <http://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/article.php?id=22578001>

⁴⁰ BNS, „Ušackas: misija Afganistane būtų efektyvesnė, jei būtų aiški veikimo strategija“, 2009-04-05, http://www.alfa.lt/straipsnis/10267257/?Ushackas..misija.Afganistane.butu.efektyvesne..jei.butu.aiski.veikimo.strategija=2009-04-05_19-14

⁴¹ „Turi būti tęsiamas civilinių projektų finansavimas Afganistano Goro provincijoje“, Lietuvos Respublikos Seimo Nacionalinio saugumo ir gynybos komiteto pranešimas spaudai, 2009 m. balandžio 8 d., http://www3.lrs.lt/pls/inter/w5_show?p_r=6242&p_d=85898&p_k=1

⁴² „Komitetas išklause Krašto apsaugos ministro informaciją dėl situacijos tarptautinėse operacijose“, Lietuvos Respublikos Seimo Nacionalinio saugumo ir gynybos komiteto pranešimas spaudai, 2008 m. liepos 9 d., <http://www3.lrs.lt/docs2/RHIGNGDF.DOC>

drujų NATO, Europos Sąjungos, JAV ir kitų valstybių sąjungininkių strategijų kontekste, atsižvelgiant į Lietuvos galimybes prisidėti prie tarptautinės bendruomenės ir Afganistano Vyriausybės pastangų šalyje atkurti taiką, saugumą ir stabilumą, užtikrinti darnią plėtrą.⁴³

Prieš įgaudama tą formą, kurią patvirtino Vyriausybė, Strategija turėjo bent porą tarpusavyje esmiškai besiskyrusių juodraščių. Ankstyvasis, 2009 metų balandžio 23 d. datuotas naujosios „Lietuvos Respublikos veiklos Afganistano Islamo Respublikoje civilinės-karinės strategijų 2009–2013 metams“ projektas, parengtas URM TBSPD, buvo labai emociingas. Jame vyravo nuotaika, kad Lietuvos misija Gore, jei dabar dar nėra pasmerkta nesėkmei, neatsiradus solidžiam jos civilinės dimensijos (didelių vystomojo bendradarbiavimo projektų) finansavimui, ateityje neišvengiamai susidurs su sunkumais ir grėsmėmis, dėl kurių Lietuva bus priversta „svarstyti galimybę ieškoti kitų dalyvavimo ISAF operacijoje būdų, dalinai ar visiškai perleisdama savo vadovavimą PAG Goro provincijoje kitai sąjungininkei.“⁴⁴ Projekte suformuluotuose devyniuose rizikos veiksmuose misijos finansavimas tiesiogiai siejamas su misijos sėkme, o karinei (saugumo) dimensijai skiriamas tik paviršutiniškas dėmesys, rimtai neįvertinant saugumo padėties tiek visoje šalyje, tiek konkrečiai Gore, progresuojančio prastėjimo. Projekte netgi teigiama priešingai – esą daugelyje Afganistano teritorijos dalių sąjungininkams jau pavyko atkurti saugumą. Tačiau daugybė kasdieninių žiniasklaidos pranešimų ir solidžių tyrimais paremtų ataskaitų nuo 2008 metų liudija priešingą – tolydžio prastėjančią – tendenciją.

Kitas svarbus pirminio projekto aspektas – jame dominavo įsitikinimas, kad Lietuvos misija Gore neatsiejama nuo Lietuvos įvaizdžio kūrimo. Nusakant Lietuvos strateginius veiklos Afganistane tikslus, projekte vienas iš suformuluotų dviejų tikslų buvo „įtvirtinti Lietuvos kaip aktyvios, patikimos ir atsakingos tarptautinės bendrijos narės statusą. To siekdama, Lietuva turi aktyviai dalyvauti vystomojo bendradarbiavimo ir donorinėje veikloje.“ Vienu iš uždavinių įvardijamas siekimas „įtvirtinti Lietuvą, kaip patikimą ir solidžią NATO narę“.⁴⁵ Toliau juodraštyje tikinama, kad „Lietuvos dalyvavimą tarptautinėje misijoje Afganistane palankiai vertina NATO, ES, ESBO, JAV, semiasi Lietuvos patirties Afganistane konsultacijų ir dvišalių bei daugiašalių susitikimų metu. Lietuva sustiprino santykius su savo strateginėmis partnerėmis. Šie veiksniai didina Lietuvos karinį ir politinį matomumą tarptautinėje plotmėje bei suteikia politinių dividendų.“

Tuo tikslu raginama: „siekti maksimalaus Lietuvos vadovaujamos PAG veiklos bei vykdomų projektų efektyvumo. Neinvestuoti į projektus, kurių grąža – neapibrėžta, ilgalaikė, o Lietuvos matomumas juose – menkas. Laikytis

⁴³ Lietuvos Respublikos Vyriausybės Nutarimas Nr. 989 „Dėl Lietuvos Respublikos dalyvavimo tarptautinės bendruomenės veikloje Afganistano Islamo Respublikoje 2009–2013 metų strategijos patvirtinimo“. 2009-08-19, <http://www.lrvk.lt/lt/teises-aktai/priimti-teises-aktai?a=Nutarimas&an=&df=2009-08-19&dt=2009-08-19&ot=0&q=Afganistano>, 2009-09-14.

⁴⁴ „Lietuvos Respublikos veiklos Afganistano Islamo Respublikoje civilinė-karinė strategijos 2009–2013 metams“, Projektas, URM TBSPD, 2009-04-23.

⁴⁵ Ten pat.

nuostatos, kad Lietuva iš Afganistano turės pasitraukti, tad jos palikimas Goro provincijoje turi būti maksimaliai teigiamas.“

O „siekiant užtikrinti Lietuvos visuomenės ir politikų paramą Lietuvos veiksmams Afganistane, reikalinga komunikacinė strategija, kuri apimtų informacinę ir viešųjų ryšių veiklą tiek Lietuvoje, tiek Afganistane, tiek skleidžiant žinias apie Lietuvos veiklą užsienyje“, kurioje bene svarbiausias akcentas turėtų būti „sėkmės istorijų“ pabrėžimas. Projektas užbaigiamas persergėjimu, kad „jei Lietuvos misijos Afganistane tikslai liktų nepasiekti, Goro provincija galėtų tapti nekontroliuojama ir tai darytų neigiamą įtaką visos ISAF operacijos sėkmei. Tokiu atveju susvyruotų pasitikėjimas Lietuvos pajėgumu dalyvauti tarptautinėse operacijose, būtų padaryta didelė žala tarptautiniam Lietuvos, kaip patikimos partnerės, įvaizdžiui.“

Pradinis juodraštis atspindėjo Lietuvos veiklos Afganistane 2006–2008 dvasią – per „socialinės realybės“ ir „žinojimo socialinį“ konstravimą visiems – tiek „partneriams“ ir sąjungininkams, tiek Lietuvos visuomenei, tiek tikslinei grupei – Goro gyventojams – sukurti Lietuvos veiklumo (ypač donoringe ir vystomojo bendradarbiavimo srityje) išpūdį, kuris turėjo pasitarauti Lietuvos įvaizdžio ir prestižo gerinimui. Projekte netiesiogiai leidžiama suprasti, kad tikslinė Lietuvos misijos auditorija yra JAV Vyriausybė – „Lietuvos dalyvavimas tarptautinėje operacijoje Afganistane yra esminis Lietuvos dalyvavimo NATO veikloje ir Lietuvos santykių su JAV aspektas.“⁴⁶

Vėlesniame, jau „Lietuvos Respublikos veiklos Afganistano Islamo Respublikoje strategijos 2009–2013 metais“ vadinamajame juodraštyje, kuris tapo pagrindu Vyriausybės priimtajai Strategijos redakcijai, emocionalumą pakeitė sausos biurokratinės kalbos stilius ir turinys. Atsižvelgusi į Seimo URK ir NSGK narių pastabas URM antrąjį juodraštį dar du kartus dailino ir papildė.

Priimoje „Lietuvos Respublikos dalyvavimo tarptautinės bendruomenės veikloje Afganistano Islamo Respublikoje 2009–2013 metų strategijoje“⁴⁷ įvaizdžio kūrimo akcentavimas praktiškai eliminuotas, nors dar buvo išlikęs antrajame juodraštyje, kur buvo pabrėžiama, jog per šią misiją Lietuva siekia „įsitvirtinti kaip atsakinga euroatlantinės bendruomenės narė“. Vis dėlto, Strategijoje yra atskiras skirsnis, paskirtas „komunikacinei ir viešųjų ryšių veiklai“, per kurią raginama siekti „teigiamų aspektų ir rezultatų išryškino“ tiek Lietuvos visuomenei, tiek sąjungininkams ir partneriams, tarptautinėms organizacijoms, donorams, tiek Afganistano visuomenei, o ypač šalies Vyriausybei. Tarp geidžiamų „Strategijos įgyvendinimo rezultatų“ išskiriamas ir toks: „Lietuvos visuomenės ir daugumos politikų nuomonė apie Lietuvos veiklą Afganistane (taps) palanki“. Iš ankstesnių redakcijų išliko ir nuostata, kad „dalyvavimas tarptautinėje misijoje Afganistane stiprina Lietuvos, kaip patikimos partnerės, autoritetą NATO, Europos Sąjungoje,

⁴⁶ Ten pat.

⁴⁷ Lietuvos Respublikos Vyriausybės Nutarimas Nr. 989 „Dėl Lietuvos Respublikos dalyvavimo tarptautinės bendruomenės veikloje Afganistano Islamo Respublikoje 2009–2013 metų strategijos patvirtinimo“, 2009-08-19, <http://www.lrvk.lt/lt/teises-aktai/priimti-teises-aktai?a=Nutarimas&an=&df=2009-08-19&dt=2009-08-19&ot=0&q=Afganistano, 2009-09-14>.

Jungtinėse Tautose, Europos saugumo ir bendradarbiavimo organizacijoje.“

Strategijoje nurodoma, kad „pirmasis Lietuvos – aktyvios ir atsakingos tarptautinės bendruomenės narės – tikslas – užtikrinti nacionalinę ir sąjungininkų saugumą, stiprinti NATO patikimumą, prisidėti prie saugumo ir stabilumo regione ir pasaulyje“, ir tik antrasis tikslas – „prisidėti prie tarptautinės bendruomenės pastangų atkurti Afganistano valstybę, užtikrinti stabilią ir nuoseklią jos ekonomikos ir infrastruktūros plėtrą, gerinti jos žmonių gyvenimo sąlygas, skatinti teisės viršenybės, gero valdymo, pagarbos žmogaus teisėms ir laisvėms įtvirtinimą“. Sprendžiant pagal tikslų, manytina, sąmoningą prioritizavimą galima daryti išvada, kad hipotezė, jog Lietuvos Vyriausybė šalies dalyvavimo NATO misijoje srityje išties sukeitė vietomis tikslines grupes, pasitvirtino – afganistaniečiai liko tik antrine grupe, o jų vietą užėmė partneriai NATO ir sąjungininkai.

Vyriausybės priimtoje Strategijos redakcijoje pirmą kartą nuo Lietuvos dalyvavimo ISAF misijoje pradžios nurodoma, kad Lietuva išipareigoja „vadovauti provincijos atkūrimo grupei iki 2010 metų pabaigos, vėliau, esant Lietuvos Respublikos Seimo mandatui, toliau savarankiškai ar kartu su kita valstybe (tai priklausys nuo turimų išteklių ir partnerių valios) vadovauti šiai grupei iki 2013 metų pabaigos“, kartu Strategijos pabaigoje pažymint, jog „išėjimo iš Afganistano klausimas šiuo metu nesvarstomas, tai bus bendrai su partneriais priimamo sprendimo dalis.“⁴⁸

Strategijoje taip pat įrašytas apsidraudimas ir netiesioginis kaltinimas sąjungininkams – NATO nariams – „Lietuva apsiėmė vadovauti provincijos atkūrimo grupei su sąlyga, kad sąjungininkai savo ištekliais prisidės prie provincijos atkūrimo grupės tikslų, ypač civilinių, įgyvendinimo“, – perimtas iš pirmojo juodraščio, kur jis buvo priskirtas vienam iš devynių suformuluotų rizikos veiksnių:

...Lietuva, prisiimdama atsakomybę vadovauti PAG, neigavo pareigos atstatyti ir atkurti visą Goro provinciją. Tam buvo žadama tvirta sąjungininkų parama – pirmiausia užtikrinant civilinę ekspertizę bei finansinę paramą projektams. Lietuva aktyviai ieško donorų pagrindiniams infrastruktūros ir kitiems projektams Goro provincijoje, ir, nors sugebama pritraukti naujų šalių donorų paramą, egzistuoja rizika, kad procesas vyks per lėtai, šalių donorinė parama bus trumpalaikė, partneriai nesuteiks trūkstamos civilinės ekspertizės ir finansinės paramos.⁴⁹

Strategijoje taip pat atskiru punktu apsidraudžiama: „Lietuva negali skirti užteklinai vidaus ekonominių išteklių civilinei veiklai Afganistane, Lietuvos ekonominių pajėgumą taip pat neigiamai veikia ir pasaulio finansų sunkmetis.“⁵⁰

⁴⁸ Ten pat.

⁴⁹ Lietuvos Respublikos veiklos Afganistano Islamo Respublikoje civilinė-karinė strategijos 2009–2013 metams, Projektas, URM TBSPD, 2009-04-23.

⁵⁰ Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr. 989 „Dėl Lietuvos Respublikos dalyvavimo tarptautinės bendruomenės veikloje Afganistano Islamo Respublikoje 2009–2013 metų strategijos patvirtinimo“, 2009-08-19, <http://www.lrvk.lt/lt/teises-aktai/priimti-teises-aktai?a=Nutarimas&an=&df=2009-08-19&dt=2009-08-19&ot=0&q=Afganistano, 2009-09-14>.

Vertinant visą Strategijos tekstą galima daryti išvadą, kad pastanga išdinti Lietuvos misijos *raison d'être* buvo, nors ir labai pavėluota, bet būtina. Tačiau pasiektas rezultatas vertintinas nevienareikšmiškai – Strategijoje maža platesnio konteksto ir tendencijų įvertinimo, pateikiamas nekritiškas penkerių metų veiklos įvertinimas (Strategijoje nėra „išmoktų pamokų“ skyriaus), susitelkiama ties *status quo* perteikimu bei savotišku valdžios reketavimu siekiant užsitikrinti didesnę finansavimą, priešingu atveju grasinant, jog misija sužlugsi. Galiausiai pesimistinis Strategijos tonas palieka išpūdį, kad jos rengėjai nebesitikėjo Lietuvos misijos sėkmės, ar tai būtų Lietuvos įvaizdžio ir prestižo kūrimas, ar Goro gyventojų gyvenimo kokybės pagerinimas.

Apibendrinimas

Lietuvos dalyvavimas NATO misijoje Afganistane iki šiol yra dvilypis ir prieštaringas: būdamas iš esmės pragmatinio pobūdžio (preferenciją visų pirma teikiant „sąjungininkams ir partneriams“ kaip (surogatinei) tikslinei grupei ir ignoruojant pirminės tikslinės grupės (provincijos gyventojų) lūkesčius), jis tik dangstomas altruizmo skraiste (pasitelkiant „socialinės realybės“ ir „žinojimo socialinį“ konstravimą ir sąmoningai klaidinant Lietuvos piliečius (auditoriją). Ilgalaikėje perspektyvoje tokia prieiga gali būti pražūtinga: šioje misijoje net ir iš altruistinių paskatų dalyvaujančių partnerių nebepatenkins Lietuvos veiklos imitavimas, kuris, be kita ko, neatliepia ir vietinių gyventojų lūkesčių. Tai neišvengiamai lems Lietuvos, kaip patikimos, gebančios ir atsakingos partnerės, įvaizdžio tarp partnerių, o ir pačiame Afganistane smukimą (pragmatiniai dalyvavimo misijoje tikslai bus prarasti), o augantis afganistaniečių nepasitenkinimas kels vis didesnę grėsmę PAG dirbančių LR ir valstybių partnerių piliečių saugumui (taip užkirsdamas kelią galimam idealistinių tikslų siekiui). Galiausiai Lietuvai teks gėdingai (galbūt ir su nuostoliais) pasitraukti iš misijos.

Naujos Vyriausybės 2009 metų rugpjūtį priimtoje „Lietuvos Respublikos dalyvavimo tarptautinės bendruomenės veikloje Afganistano Islamo Respublikoje 2009–2013 metų strategijoje“ mėginama užbėgti tokiai įvykių kločiai už akių, ypač per persergėjimus, savo negalios pripažinimą, taip pat per netiesioginius kaltinimus „sąjungininkams ir partneriams“. Kitaip tariant, Vyriausybė per Strategiją apsidraudė galimos nesėkmės (galimai užkoduotos dar socialdemokratų Vyriausybės sprendimuose) atveju ir viešai numatė galimybę priimti net pačius radikaliausius sprendimus, tarp jų ir pasitraukimą iš vadovavimo PAG (bet ne dalyvavimą NATO misijoje apskritai). Atsakingai ir kritiškai įvertinusi besiklostančią padėtį Vyriausybė turėtų Lietuvos dalyvavimą NATO misijoje Afganistane iš „įvaizdžio kūrimo“ perkvalifikuoti į „veido išsaugojimą“ ir imtis atitinkamų priemonių. Numatytasis per 6 mėnesius nuo jos priėmimo parengti „Strategijos įgyvendinimo priemonių planas“ parodys, kur link Lietuva išties ketina judėti – iš inercijos tęsti idealistinėmis retorinėmis

figūromis dangstomą pavojingą neveiklumą ar imtis neatidėliotinų veiksmų siekiant išvengti skaudžių, tiek fizinių (Lietuvos kariams ir Specialiosios misijos tarnautojams), tiek dvasinių (geram Lietuvos vardui tarp „sąjungininkų ir partnerių“), pasekmių.

Kad ir kaip klostytųsi Lietuvos misija Afganistane (sąlygų ir aplinkybių, kad ji vyktų sėkmingai, išties kol kas maža), jau dabar akivaizdu, kad Lietuva tapo savo ambicijų (troškimo sukurti aktyvaus tarptautinių santykių veikėjo įvaizdį), nesubrendimo (nesugebėjimo įvertinti tiek padėties „*on the ground*“, reikalaujančios ir kultūrinio išprusimo, tiek savo gebėjimų ir išteklių) ir aplinkybių (siaubingų gamtinių ir socialinių sąlygų Goro provincijoje, saugumo padėties prastėjimo visame Afganistane) auka.